

FENNOUGRISTIIKAN OPETUKSESTA DEBRECENIN YLIOPISTOSSA

Béla Kálmán, Debrecen

Vuonna 1914 perustetussa Debrecenin yliopistossa kuului fennougristiikan opetus aluksi Unkarin kielen laitoksen työkenttään. Unkarin kielen laitoksen ensimmäinen fennougristiikan opettaja oli József Pápay, tutkija, joka oleskeli K. F. Karjalaisen kanssa samanaikaisesti - tosin lyhyemmän ajan - ostjakkien keskuudessa. Molemmat tunnetut suomalaiset ostjakin tutkijat, K. F. Karjalainen ja Heikki Paasonen, keskittyivät ennen kaikkea etelä- ja itämurteisiin. Pápayn tärkein tehtävä sen sijaan oli Regulyn 1840-luvulla keräämän pohjoisostjakkia koskevan aineiston eli kansanrunouskokoelman selvittäminen.

Hänen seuraajansa Bálint Csúry toimi kymmenen vuotta oppituolin haltijana. Csúry oli Unkarin ja kansainvälisen murteentutkimuksen suuri hahmo, joka perusti oman koulukunnankin. Hän sai Unkarin murteentutkimuksen kohoamaan 1930-luvulla korkealle tasolle. Samoin hän perusti nimellä "Magyar népnyelv" dialektologisen vuosikirjan, joka ilmestyy nykyään nimellä "Magyar nyelvjárások".

Kolmas oppituolin haltija oli Géza Bárczi (1941 - 1951). Hänen aikaan suomen kielen opetusta hoiti István Papp, seuraava professori, joka tuolloin oli vielä tuntiopettaja. Géza Bárczin erikoisaloina olivat ennen kaikkea unkarilainen ja yleinen kielitiede. Hän luennoi Debrecenin yliopistossa Pápayn esimerkin mukaan myös ostjakin kieltä. Vuonna 1952 hän siirtyi Budapestiin, jossa hän jatkoi tutkimus- ja opetustyötään sikäläisen yliopiston toisessa unkarin kielen laitoksessa.

Bárczin lähdettyä oli syntyneet kaksi oppituolia miehitettävä lähes kokonaan uusin voimin, koska melkein kaikki työtoverit seurasivat häntä Budapestiin. Vuonna 1952 otti István Papp hoitaakseen Unkarin kielen laitoksen esimiehen tehtävät, minä taas sain suomalais-ugrilaisen laitoksen johdettavakseni.

Vuoden 1952 jälkeen hoitivat unkarin ja sittemmin fennougristiikan opiskelijoiden suomen kielen opetuksen ensin István Papp, sitten vuoden stipendiaattina Suomessa opiskellut rouva Andrásy l. Magda Kövesi. Tilanne pysyi samana vuoteen 1972, jolloin laitos sai ensimmäisen suomalaisen lehtorin. István Papp julkaisi maan kaikissa yliopistoissa käytetyn suomen kielioppinsa, lukukirjansa ja suomalais-unkarilaisen sanakirjansa jo Debre-

cenin-aikanaan. Suomen ja suomalais-ugrilaisen kielitieteen harrastusta ja opintoja edisti suuresti se, että kaikkien kolmen Unkarin yliopiston filosofisessa tiedekunnassa tuli mahdolliseksi harjoittaa fennougristii-kan jatko-opintoja. Vähitellen kaikki yliopistot (Budapest, Debrecen ja Szeged) ovat kulttuurisopimuksen puitteissa saaneet myös suomalaisen suomen kielen lehtorin. Samoin on kolmeen Suomen yliopistoon (Helsinki, Turku ja Jyväskylä) perustettu unkarin kielen lehtoraatti. Unkarin kielen ja suomalais-ugrilaisen laitoksen opettajista monet ovat toimineet - yksi parhaillaankin - unkarin kielen lehtoreina Suomessa. István Nyirkos ja László Keresztes ovat opettaneet Helsingissä, László Jakab Turussa sekä Antal Kiss ja László Keresztes Jyväskylässä. Tämän lisäksi myös István Papp on useita kertoja toiminut Suomessa opettajana. Minä puolestani olin 1963 - 1964 opettamassa puoli vuotta Helsingissä ja puoli vuotta Jyväskylässä.

István Papp siirtyi eläkkeelle vuonna 1972 ja kuoli pian sen jälkeen. Hän pystyi kirjoittamaan suuresta unkarilais-suomalaisesta sanakirjastaan vain alun. László Jakab ja Outi Karanko ovat tehneet työstä suurimman osan. Toivotaan, että teos ilmestyy jo lähiaikoina. István Nyirkos toimitti Suomessa ilmestyneen suomalais-unkarilaisen ja unkarilais-suomalaisen pienoissanakirjan. László Jakab on kirjoittanut suomenkielisen yhteenvedon unkarin murteista ja László Keresztes puolestaan unkarin oppikirjan. Minä olen viettänyt opiskeluaikanani vuoden Virossa. Näin olen pystynyt opettamaan joka toinen vuosi suomalais-ugrilaisen kielitieteen opiskelijoille viron kieltä ja kirjallisuutta. Tähän mennessä laitoksessa on valmistunut kaksi laudaturtyötä ja yksi väitöskirja viron kielestä. "Alföld"-niminen aikakauslehti on julkaissut Suomen-, myöhemmin Viron-numeron, jonka kääntäjinä olivat laitoksen opettajat. Permiläisten kielten tutkimuksen edustajana laitoksessa oli rouva Andrásy, Magda Kövesi, joka siirtyi eläkkeelle vuonna 1973. Hän on pitempien tutkielmien lisäksi julkaissut myös laajan permiläisiä kieliä koskevan monografian ("A permí nyelvek 'ösi kepzői", Budapest 1965). Laitoksella tehdyistä laudaturtöistä kolme ja väitöskirjoista toinen käsittelee syrjäänin kieltä.

Permiläisten kielten asiantuntijoista voi lisäksi mainita tohtori Antal Kissin.

László Keresztes tutkii volgalaiskielistä lähinnä mordvaa. Hän on julkaissut aihepiiristä useampia artikkeleita ja opettanut kieltä jo vuosia.

Yksi väitöskirjakin on ilmestynyt mordvan verbien objektiiviseen taivutukseen liittyvistä lauseopin kysymyksistä. Tämän väitöskirjan laatija on laitoksella tieteellisen jatko-opiskelustipendin turvin työskennellyt Ágnes Salamon.

László Keresztes on myös pitänyt huolta lapin kielen opetuksesta ja tutkimuksesta laitoksessamme. Tähän kannattaa kiinnittää huomiota jo senkin vuoksi, että hän on kolmas unkarilainen lappologi Ignác Halászín ja György Lakón jälkeen.

Laitoksen tärkein opetus- ja tutkimusalue suomen ohella ovat obinugrilaiset kielet. József Pápay oli maailmankuulu ostjakin tutkija. Nykyisenä suomalais-ugrilaisen oppituolin haltijana minä olen julkaissut toisaalta Bernát Munkácsin keräämää vogulin aineistoa, toisaalta minulla on ollut tilaisuus tutustua vogulin kieleen Leningradissa 15 voguli-informantin avulla. Näin minulle on kertynyt merkittävä proosa- ja runotekstiaineisto magnetofoninauhuille. Olen julkaissut unkariksi ja saksaksi yliopistollisen oppikirjan ("Chrestomathia Vogulica"), joka on sittemmin ilmestynyt myös englanniksi. Sen pohjalta opiskellaan vogulia Debrecenin lisäksi kaikkialla muuallakin maailmassa.

Tšeremissin ja samojedikielten tuntijoita en, ikävä kyllä, voi mainita. Tämä on ehkä kuitenkin anteeksi annettavaa sellaiselle laitokselle, jossa ei ole koskaan ollut enempää kuin korkeintaan neljä opettajaa.

Laitoksen olemassaolon aikana on 30 opiskelijaa suorittanut alan tutkinnon. Heistä 9 on sijoittunut yliopistoihin tai korkeakouluihin, neljä kirjastoalalle, yksi on diplomaatin uralla ja noin puolet lukionopettajina.

Kuluneen kolmenkymmenen vuoden aikana on fennougristiikan alalta laadittu 53 diplomityötä. Näistä 13 liittyy suomen kieleen (yleensä kyseessä on ollut suomen ja unkarin välinen kontrastiivinen tutkimus), 10 voguliin, 8 (suomalaiseen, virolaiseen, vogulien) kirjallisuuteen, 7 esihistoriaan ja historiaan, 7 mytologiaan tai kansatieteeseen, 4 fennougristiikan tutkimushistoriaan, 2 viroon ja 1 mordvaan ja ostjakkiiin.

Suomalais-ugrilaisesta kielitieteestä väitelleitä on viisi: László Keresztes 1966, Erik Vászolyi 1968, Ferenc Molnár 1972, Sarolta Grega 1975 ja Ágnes Lerch 1981. Tämän lisäksi neljätöistä opiskelijaa on valinnut fennougristiikan sivuaineekseen.

Jokaisen ulkomaisen fennougristin voidaan sanoa vierailleen laitoksessamme.

Debrecenin yliopiston fennougristiikan opetuksesta saa lisätietoja unkarin- ja saksankielisistä tutkielmista, joiden laatijat ovat László Jakab ja László Keresztes. Tutkielmat ovat ilmestyneet "Magyar nyelv-járások" -vuosikirjan niteessä 22 (1979).

Lopuksi esittelen yliopiston suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen laitoksen opettajat.

László Keresztes on tällä hetkellä Jyväskylän yliopistossa lehtorina. Kuten jo mainitsin, hän edustaa laitoksessamme mordvan ja lapin kieltä. Hän on laatinut yhdessä Outi Karangon kanssa suomen oppikirjan unkarilaisille. Hän on koonnut lappalaisten kansanrunoutta ja kirjallisuutta käsittelevän antologian, joka kohdakkoin ilmestyy unkariksi. Hän on aikaisemmin toiminut kuuden vuoden ajan unkarin lehtorina Helsingissä.

Antal Kiss edustaa votjakin tutkimusta, mutta osallistuu myös muuhun laitoksen tieteelliseen ja opetustyöhön. Hän on toiminut 6 vuotta Jyväskylän unkarin lehtorina.

Marketta Huitu aloitti lehtorintoimensa Outi Karangon yhdeksänvuotisen toimikauden jälkeen. Kielen lisäksi hän opettaa Suomen kirjallisuutta ja kansatiedettä fennougristeille.

Lopuksi muutama sana itsestäni. Harrastan vertailevan suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen ohella myös unkarin murteita, nimistöntutkimusta, käännän kirjallisuutta ja kansanrunoutta virosta ja vogulista sekä olen julkaissut omat ja Bernát Munkácsin vogulin kielen kokoelmat. Olen toimitanut laatuaan ensimmäisen vogulin tieteellisen sanakirjan Munkácsin koelmien pohjalta. Teos on tällä hetkellä kirjapainossa.

Suomentanut Marketta Huitu